

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Egyúttal a Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-múzeum, Abony városi, alsó-fejérmegyei, bácsmegyei, Baja városi, belső-szolnokmegyei, brassói, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegyei, hontmegyei, kolozsvári, maros-vásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletnek, valamint a kolozsvári márczius 15-iki állandó bizottság, a Kossuth-bizottság és Vasvári-kör hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Inczedy Sámuel nyúg. ezredes-elnök, Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes-alelnökök, Esterházy Miguel gr., Finály Henrik dr., Gamán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br., Kóváry László, Martin Lajos dr., Sárkány Ferencz, Szabó Sámuel és Szász Gerő.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN.

az ereklye-múzeum-őre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RENDES MUNKATÁRSAK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B.-Hunyadról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné, Beszterczéről: Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Budapestről:** Benedek Elek, Bethlen Miklós gr. id. Degré Alajos, Gelich Richárd, Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr. Pulszky Ferencz, Reiner Zsigmond dr., Szász Róbert, Szinnyey József id., Tisza László, Tokaji László, Torma Károly, **Csíkzseredéből:** Benedek István. **Deésről:** Kádár József. **Hídvégről:** Nagy Sándor. **K.-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós, Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesi Vilmos, Hory Béla, Jékey Aladár, Kovács János, Kuskó Istvánné, Lövei Klára, Magyar Mihály, Márki Sándor dr., Mayer János, Sebesi Samu, Szádeczky Lajos, dr. Veress Endre. K., Weress Sándor. **Losoncziól:** Kovács Sándor. **Lugosról:** Dengi János dr., **Maros-Bogátról:** Tokaji Etelka. **M.-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond. **Nagy-Sajórról:** Sebastyén József. **Nagyváradról:** Hegyesi Márton, **Nyiregyháza-ról:** Krúdy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etele. **Sepsi-Szent-Görgyéről:** Várkonyi Endre. **Székely-Udvarhelyről:** Ugron Gábor, Vajda Emil dr. **Székesfehérvárról:** Éder József dr., **Alsó-Szóvát:** Dézsi Mihály. **Tokajból:** Mezőssy László. **Tordáról:** Borbély György, Ferenczy Ferencz. **Váczról:** Fornét Kornél. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre. Rajzoló munkatárs: *Nagy Gyula* tanár. Fényképészek: Dunky Ferencz, Dunky Kálmán.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27. sz. Orsz. Tört. Ereklye-Múzeum helyiségében.

(Kolozsváriak előfizethetnek s hirdetésekkel is adhatnak fel a kihordónál vagy pedig Böckel Károly főtéri s a Közművelődés-nyomda beltorda-útczai üzletében.)

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ára negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól megrendelhető. Diszes borítékba kötve az I. évf. ára 5 frt.

TARTALOM:

	Oldal
Honvédyűlés Szegeden ***	157—158
Az orsz. honvédyűlés Szegeden	158
A kolozsvári honvédegylet körirata	158
Vasvári elestének helye (folyt. és vége) Hegyesi M.-tól	158
Tárcza:	
Vasváriék sirjánál. Szabó Sámuelről	162
Honvéd-egyletek köréből:	
A honvédek segélyezési ügye Csiba Gábortól	163
Halálozások:	
Allaga Imre. Beneskö János. Györfly Sándor. Jósika Julia. Jeddi Lajos. Kovács József. Kisfaludy Mór. László Miklós. Idősb ilyefalvi Németh László. Id. Papp Márton	163
Különlélek:	
Tömösön és Csernátfaluban Honvéd-ünnep. A debreczeni csata emléke. A branyiszközi feszület. Honvéd-szobor Pápán. Az „Aradi vértanúk albuma.” Rákóczi csapatbeli honvéd. Az „Aranykönyv” Kérdés. A kolozsvári honvédegylet	164
Szemle:	
„Komárom hőse”. „Görgei Arthur”. Vasvári Pál halála	164
A kolozsvári honvédegylet gyűlése. — A kolozsmegyei és kolozsvári honvédegylet. — Irgalmas nővérek Felsőbányán. — A kiadóhivatal vezetése. — 1848—49. hírlapok hirdetése jelen számunk birtékán.	

A kolozsvári honvéd-egylet gyűlése.

Kolozsvár, 1893. júl. 23.

Népes gyűlést tartott a kolozsvári és kolozsmegyei honvéd-egylet júl. 22-én, szombaton, a megyeház nagytermében. A gyűlést az egylet munkás és lelkes elnöke *Inczedy Samu* ezredes nyitotta meg.

Szabó Samu tanár, mint a m. gyűlésből kiküldött igazoló bizottsági elnök jelenti, hogy a honvédek számba vétettek, néhány vármegyebeli honvéd kivételével a még életben levők száma 209. Az 1867-ben igazolt honvédbajtársaknak kétharmadrésze elhalt s csak *egyharmada* van még életben.

A gyűlésen még néhány bajtárs elhunytáról tettek jelentést a jelenlevő tagok. Felolvasta az igazoló bizottság elnöke azután a kétesek neveit is, melyek egyrészt felvilágosította a közgyűlés.

Elnök a tárgysorozat folyamán rátér a budai honvédszobor leleplezési ügyére Jelenti, hogy négyen útaztak fel ingyenjeggyel és többen saját költségükön.

Kijelenti, hogy több figyelmet érdemeltek volna a 48—49-es honvédek a III. oszt. jegynél.

Az egylet egy szép babér koszorút helyezett küldöttésképpen a szoborra.

Az erdélyrészi honleányok is egy díszes aczél koszorút helyeztek a szoborra. Azonkívül 27 frt felesleget a szegény honvédeknek adtak, melyért köszönetet nyilvánított az egylet nevében.

Szabó Samu jelentette, hogy a koszoru felvitele reá bízott, 3 frt 80 krba került a fuvar, annak visszatérítését nem ohajtja, a gyűlés köszönettel tudomásul veszi.

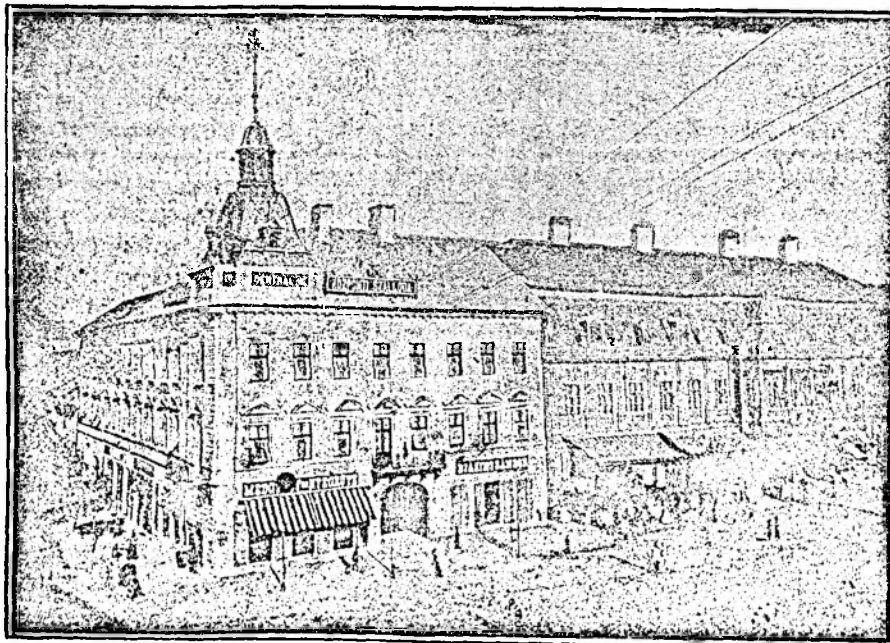
BCU Cluj / Central University Library Cluj

NAGY GÁBOR

Központi szállodája, étterme és kávéháza
KOLOZSVÁRT,

a Bánffy-palota mellett, a város központján, 36 utcára nyíló szoba a legmodernebb, egészen új berendezéssel, kilátással a fűtérre, a goth székes-egyházra és három főutcára.

Telephon összeköttetés. Társas- és magánkocsi-közlekedés minden vonathoz.

Mérsékelt szoba-árak. Minden szobában árjegyzék. Tisztaság és pontos szolgáltatásra kiváló gond van fordítva. Kávéház, nyári és téli étkező helyiségek. Nagy díszterem, mely bálok, társas étkezések, felolvasások és hangversenyek tartására alkalmas.

Utazóknak a legkényelmesebb lakás.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Hirdetések a kiadóhivatalban vétetnek fel.

Fetelés szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-múzeum őre.A lapszellemi és anyagi részét illető közlemé-
nyek az ereklye-múz. őre címére küldendők.Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Honvédgyűlés Szegeden.

Ismét zavar és háborúság van, az öreg honvédek körében a közgyűlés múlt évben megállapított helyének indokolatlan megváltoztatására irányult terv miatt.

A békés nyugalomra nagyon is rászolgált öregek szívét keserűség fogja el és önkénytelenül kel szárnyra lelkükben az a kérdés: *mivel érdemlik ők ezt meg, mit vétettek ők azoknak a budapesti jó uraknak, hogy nem hagyják vidéki csöndes fészkeikben nyugodtan élni, békésen elszunnyadni, hogy ne legyenek megkeserítve az örökké valóságba való átmenet utolsó napjai.*

Mivel érdemlik meg, hogy *alattomban dolgozó akna-munka gyanújával* illessék az egész ország színe előtt társaságuk tisztos, szeplőtelen és a hősiesség magaviselet, a lovagias érzület, a férfias, nyílt fellépés s még a nyomorban és méltatlan bánásmódban is nemes magatartást tanúsító tagjait.

Mik azok az okok, a melyek azokat a jó urakat Bpsten arra indítják, hogy azt a glóriát, a mely e nemes hadsereg aggastyánai feje fölött a nemzet legszebb erényeinek aranyzálaiból szövődik, minduntalan tépdésik és érdemetlenül foltoztatni igyekeznek rajta?

Háboruban legyen háboru, *de békében legyen béke*, ez az egyhangú és jogos vágya és követelése a hozzánk érkező levelek szerint a bajtársaknak.

Helytelenül és jogtalanul zaklatni őket s minduntalan megkísérelni az orruknál fogva való vezetésként, nagyon csunya politika és megvaljuk, áldatlan munka ily romjaiban is méltóságos és tiszteletet keltő hadsereggel szemben.

Előre bocsátjuk: nekünk nem mesterségünk a gáncs és nem kenyerünk a személyeskedés. Erre annál kevésbé van okunk, mert történelmi álláspontunknál fogva *elfogulatlan* nézői vagyunk az eseményeknek. Bennünket sem kegy, sem érdek nem akadályoz a tények igazságos konstataálásában; sem barátságos, sem ellenséges indulat nem vezet, sem párttal, sem testülettel, sem egyesekkel szemben. Mi tehát akkor, a midőn a dolgok történetének összeállításából alább kimutatjuk az igazságot, tesszük azért, hogy a honvédügy intézői meglássák a hinárt, melyet

kerülni kell, hogy az ügy ne fenekeljen meg untalan, hogy ne legyen ország czégére s hogy meglátva a helyes irányt, kiemelhessék azt az untalan előre tolazkodó magán érdekek polip karjaiból.

Az országszerte kínos benyomást gyakorolt eset ez:

Krudy Gyula, szabolcsmegyei honv. egyleti elnök lapunk m. é. folyamának 6. 7. lapján hangot adott nagyon szépen megokolva annak, hogy a honvédgyűlések vidéken tartassanak. Indítványa országszerte hangulatot keltett s egyszerre két város hívta meg a közgyűlést: Szeged és Brassó. Az eszmével akkor még egyetértett a közp. bizottság is és sem az előkészítő bizottságban, sem a közgyűlésen nem tett észrevételt. Egyhangulag elfogadta a jun. 14 én tartott közgyűlés Szegedet és elhatározták, hogy köszönetet szavaznak mind a két városnak a szíves vendéglátásért

Ez történt a múlt évben.

A folyó évi július 5-én Mikár Zsigmond közp. főjegyző levélben Széll György honv. egyleti elnöktől azt kérdezte: „Nem tesz-e az változtató befolyást Szegedre tervezett országos gyűlésünkre, hogy Te onnan elköltöztél?” „Nincs-e befolyással ez iránti múlt évi tervedre, hogy a polgármester is változott?” Széll jul. 6-án délelőtt azonnal válaszolt, hogy szülővárosa, Makóra való átköltözése a Szegeden tartandó országos gyűlésre hátrányos befolyással azért se lehet, mert ez évi június 25-én a szegedi honvéd-egylet tisztújító közgyűlése, ismételve egyhangulag választotta meg elnökéül s ő intézi az egylet ügyeit.

Értesítette arról is, hogy a polgármesterek ugyanazok, kik a múlt évben voltak s különösen Lázár György h. polgármester, ki az orsz. közp. bizottsághoz s ez által az országos gyűléshez — 1892. évi június 10-én tehát — a közgyűlés tartása előtt négy nappal intézte az ez évi orsz. gyűlésünknél Szegeden leendő megtartása iránti meghívót, ma is él, ma is polgármestere Szegednek, ki Lázár János honvédszázados bajtársunk fia; s ki a nagy múltak emléke iránti kegyeletnek küldötteiről, mint Szeged közönsége vendégeiről gondoskodik.

Megkereste egyik neves bajtárs is a központi bizottság hatáskörén kívül eső határozat után; ez értelemben értesítette őt is.

Ezenkívül a szegedi honvédegylet rendkívüli közgyűléséből múlt hó 17-én Degré Alajos helyettes elnökhöz intézett átiratban is kifejezték, hogy a múlt évi polgármester ma is él és tárt karokkal várja az egyletek küldötteit. És hogy meggyőzzék Degré elnököt arról, hogy a meghívó múlt évi június 10-én illetékes helyére, Tisza László akkori elnökhöz lett juttatva, csatolták Szeged város tanácsa ülésének jegyzőkönyvi kivonatát és a polgármesteri meghívó másolatát.

Ez átiratot követte a szegedi polgármesternek Szeged közönsége nevében a központi bizottsághoz ez évi

Julius hóban ismételve intézett meghívója. Mindezek vétele után több nappal, jul. 23. és jul. 31. posta feladási kelettel az orsz. közp. bizottság két átiratban is állítja, hogy Szegedtől meghívást nem kapott.

Hogy ez az állítás nem igaz, azt bebizonyította a honvédegyletek előtt Szeged város polgármestere is, a szegedi honvéd-egylet elnöke is.

Második argumentuma volt a fővárosban való gondosabb elszállásolás kérdése.

A fővárosban történt eddigi elszállásolással annyira tisztában vannak a bajtársak, hogy ezt nem is veszik komolyan.

Harmadik argumentum az a gyanúsítás, hogy a honvédek aknamunkát végeznek a központ ellen. Ez a gyanúsítás annyira sérti a honvédügy méltóságát, hogy önértékét sértené a honvédeknek ez ellen a védekezés. A ki így informálta a bizottságot, az, ha beszámítható egyéniség, a becsületével kell, hogy feleljen érte a közgyűlés előtt.

A dolog történeti igazságai előtt szét pattan a központi bizottság mind három argumentuma, melyekkel a múlt évi közgyűlési határozat megváltoztatását megokolta.

A közgyűlési határozat értelmében az idej országos gyűlés jogosan és törvényesen tehát csakis Szegeden tartható meg.

*

És most konstatáljunk még egyényt:

Az orsz. gyűlés ügyében Szegedre a leveleket igazította Mikár, a feleleteket kapta Mikár. A kezéhez vett feleletek után a bizottságot mint látszik helytelenül informálta Mikár, a körleveleket fogalmazta Mikár. Ezeket czimezte és a postára adatta Mikár. A dolgokat tehát teljes mértékben összezavarta Mikár.

A hajánál fogva előrerántott Görgei rehabilitálásában az országot annak idején beutazta Mikár, a Henciszobor ügyben szerepelt Mikár.

A budai honvédszobor leplezést tíz nappal azelőtt titokban jun. 10-re akarta elhalasztatni Mikár s a kik ezért elutasítólóg nyilatkoztak, azoknak külön apprehendáló és saját érdemeit nem kicsinylő leveleket irt Mikár. Mikár itt, Mikár ott, Mikár mindenütt. És a hol Mikár van, ott háboru, ott baj, zavar, rendetlenség és kedvetlenség van mindenütt!! Ideges és beteges fővel azonosítani igyekszik magát az egész honvédügygel. Dolgozának, ha dolgozhatnék, de évek óta csak kapkod s a honvédegyleteket évek óta gyöttri unalmas és értelmetlen körmondatokba szedett olyan védekezésekkel, a melyekre vád sehonnan sem érkezett, s azokat valószínűleg beteg fantáziája teremtette.

Bennünket is szerencsétlenné ilyenmü védekezésekkel s mert nem adhattuk ki, közbenjárásra felkérte T. L.-öt Bpestről, felkérte Ü. Gy.-t Sz.-Fehérvárról. (Lásd T. L., m. é. f. 28 lap szerk. ü.) S mert beteges hajlamai előtt semmiképen nem hajoltunk meg, rettenetes leveleket irt, a miket jónak láttunk megőrizni, s ha kétkednék, rendelkezésre bocsátjuk a központ kiküldöttjének. Mikárnak excentrikus helyzetére és szerencsétlen állapotára rámutattunk különben lapunk f. é. folyamának 10. 124, 132. lapjain. Utalunk erre, hogy ismétlésekbe ne bocsátkozzunk. Konstatáljuk egyuttal, hogy a választmány „betegeskedő tagjai“-t is ő képviseli, de ő képviseli a „honvédség híven megőrzött közérdeké“-t is. Ő mindent képvisel, csak maga magát nem képviselheti többé, mert a sok munka, zaklatás és nagyobb fokú ideg- betegsége kiforgatták egyéniségéből, egészségéből és egészséges gondolkozásából.

Ilyen egyénnel, míg jobban nem lesz, nem szabad kompromittálni tovább egy fényes történelmi multtal bíró orsz. testületet, nem szabad kinozni a békére, nyugalomra vágyó honvédeket. A központi bizottság tegyen javaslatot a közgyűlésnek, hogy adjon Mikárnak egy évi szabadságot és pedig miután fizetésére segélyezett állapotánál fogva rá van utalva, illetménye meghagyása mellett, hogy módja legyen valamely alkalmas helyen magát kipihenni és kigyógyulni. Helyét ez alatt higgadt, munkaképes, fiatal erővel töltsé be. Ekkor megszünik mind az az aknamunka, a mit egyedül a Mikár képelete vagy betegsége miatt beszámíthatatlan működése teremtett.

Ha a központi bizottság ezt megteszi, a honvédek sok indokolatlan küzdelem után eljutnak a békében a — békéhez s ezzel az egyleteket mélyen lekötelezi.

***

Az orsz. honvédegyülés Szegeden vagy Budapesten tartása iránt nyilatkozatra kértük fel a honvédegyleteket. Nyilatkozott 20 Ezek közül 15 Szeged mellett, (öt jobbára Budapest közelében lakó) Budapest mellett A nyilatkozók névsorát felkérés folytán azért teszszük csak lapunk jövő számában közzé, hogy az egyletek intézőit megkíméljük a főjegyző rosszaló leveleitől.

A kolozsvári honvéd-egylet körirata.

Szeretett Honvéd Bajtársak!

Két körirat érkezett kezünkhöz Budapestről, a Központi Bizottságtól, július 7. és 25-dik napján keltezve. Mindkettő közelebbi Honvéd közgyűlésünket szeptember 2-dik napjára, Budapestre hívja össze azon indoklással, mert nem bizonyos: vajjon Szeged város közönsége mult évi meghívását fentartja-e?

Időközben nyilvánosságra jutott Szeged szabad kir. város tanácsának 1893 július 20-án kelt újabb nyilatkozata, melyben „megütközéssel vesz tudomást a Központi Választmány elstetett és egyoldalú határozatáról s mult 1892 június 10-diki meghívását teljes érvényben állónak jelenti ki, ismétli s a kebelében tartandó Honvédegyűlést „igaz magyar vendégszeretettel s hazafias lelkesedéssel üdvözlö.”

Ezek után mi mult évi közgyűlésünknek 1892-ben június 14-dikén Budapesten hozott azon egyhangu határozatát, hogy idej közgyűlésünk Szegeden fog megtartatni, összes Honvéd-Egyleteinkre annyival inkább a csak végrehajtói tiszteljesítésére hivatott Központi Választmányra nézve kötelezőnek ismerjük s megkívánjuk, hogy az ott is tartassék meg.

Nekünk pedig szeretett Honvéd Bajtársak, arra kell igyekeznünk, hogy egyesült erővel és egyetértéssel megszüntessük azon okokat, melyek miatt a 48-as Honvédség ügye mindegyre kedvezőtlen színben kerül a közönség elébe, melynek rokonszenvét csonkítatlanul megőrizni szent kötelességünk.

Jelen határozatunkat valamennyi Honvéd-Egyletnek megküldöttük, hozzájárulás végett.

Kelt Kolozsvárt, 1893 aug. 6-án tartott választm. gyűlésünkben.

Vasvári elestének helye.

(Folytatás és befejezés.)

Ezek egybevetésével s ezek alapján kísértük meg mostan első sorban a végzetes ütközet hírének egybeállítását, aztán pedig a Vasvári eleste helyének kétségtelen pontossággal való megjelölését.

Mindjárt a kiindulási pontot illetőleg eltérést észlelünk a felsorolt adatokban. Borsoss ugyanis azt mondja, hogy a Buzgó százada, a Rákócziak első százada, a 2 székely század s Draveczky lovas nemzetőrei Bánfi-Hunyadról indultak, a Korányi névtelene szerint pedig a havasalji községekből, Berkesi elbeszélése szerint az Erdélyi százada a Bulcsuk s a Bulyovszkyé a Csonka havas részről, Pivány szerint pedig mindnyájan a Meleg-Szamos közelében levő hegycsúcsokról.

Ha figyelembe vesszük azt, hogy Borsoss szerint is már plane délutáni 2 óraker megérkeztek a Marisel fölötti dombra, pedig közben csatároztak is s egy fensíkon 2 órai pihenőt tartottak s ha meggondoljuk, hogy most Bánfi-Hunyadtól 28 kilométernyire van a Béles torkolata s innen Marisel 11·8 kilométernyire, föltétlenül megállapíthatjuk, hogy a Borsoss előadásában, még ha akkor egyenesebb és így rövidobb úton mentek volna is, tévedés van, ő összetéveszti a havasalji községekbe és a Meleg-Szamos balpartján levő hegyekre való kiindulás idejét a havasra való fölnyomulás idejével s hogy valószínűleg a Berkesi elbeszélésének van a kiindulás helyét illetőleg igaza, a melyet támogat részben a Korányi névtelene s Pivány is, valamint a Horváth és Dekker levele s a mostani közgyűlésen jelen volt Székely József volt Rákóczi 2-dik századbéli közharcos előadása.

Most kövessük útjuk irányát, Ez azért fontos, mert mint láttuk az e tekintetben összehangzó előadásaikból, ugyanazon úton jöttek vissza, tehát ennek megállapításával megkapjuk a végzetes visszavonulás irányát és vonalát is.

Találkozási pontjuk a Meleg-Szamos volt és pedig Berkesi szerint a Béles torkolatánál. Ebben nincsen eltérés.

A Meleg-Szamoson átgázolva, Péterffy szerint pedig a bélesi hidon menve át,^{*)} indultak fel Marisel felé és pedig Pivány szerint legalább egy mértföld hosszú sűrűen eltorlaszolt szoros úton felfelé. Ezt elbeszéli Berkesi is, Gyarmathy Zsigáné pedig helyszíni észlelet után olyan plasticailag élénk állítja azt a mély utat. Ez most fel van hagyva s a mostani út Bélestől kezdve, a régi iránytól balra vonul el.

A régi mély út egy az expeditióban részt vettek által annyiszor emlegetett forrástól, ugynevezett csurgótól kezdődik. Ide, mint nekem a „Vasvári Kör“ nagyérdemű, buzgó elnöke: Szabó Sámuel megírta, úgy lehet eljutni, ha a Béles-torkolati gőzfűrészt-teleptől derékszőgben egyenes vonalat húzunk, a jobb parti meredek hegyoldal felé.

Ezen hegyoldalon a képzelt derékszőgű vonal irányában egy rendkívül meredek vizmosás van, melynek lavináin csak vakmerő hegymászók tudnak lecsuszkálni. Út arra nem vezet, hanem vízmentén felfele tartva meg kell a hegyfokot kerülni s egy V alakú kanyarodást tenni. Megtart 3—4 percet, míg a kanyarodó közlekedési út a fűrészteleptől vont derékszőgű vonallal találkozik.

Ezen vonal irányát egyenes vonalban tovább követve, egy elhagyott régi erdei úton 20 percnyi lassu emelkedés után csekély kanyarodással érjük el a forrást. Onnan 150 lépésnyivel fölebb kezdődik a kerdéses, nagyon keskeny, mindkét oldalon meredek partu, köves, mély út, mely még most is borzalmás sűrűség közt 300 lépésnyit tart fölfelé. Itten az összefut az új úttal s ezen találkozási ponttól az új úton 400 lépésnyi lankáson haladva fölfelé, érjük el azon helyet, hol most a Vasvári-emlék kereszt föl van állítva, egy jókora tisztásnak felső szélén.

Ezen a tisztáson túl azonban a mostani úttól fölfelé tartva, jobbra ismét folytatása van, habár nem is oly meredek és magas partu mélységben, mint előbb, azon mély útnak, egészen ama hegytetőig, melyet a nép *Funtinelnek* no-

vez, a liol ma is épen meg van az a fakereszt, melyet az oláhok állítottak fel elesettjeik sírhelye fölé^{*)} s ez az a tető, melyet előbb tévesen a Vasvári sírkeresztjének vélték s mint ilyet között képben az „1848—49. Történelmi Lapok“ mult évi 2-dik száma. Ez az a mély út, melyet Pivány említ s melyen Borsoss szerint az oláhok visszaűzésével végződött csatározás után megpihentek. Hosszú és nagyon fáradtságos ugyan ezen mély út, de nincs egy mértföldnyi hosszú sem s csak is a fölfelé haladás nehézségei közt tűnhetett fel oly hosszúnak, mint a meynyire azt Pivány tette.

A Funtineltől fogva aztán a mariseli hegyélig azon úton haladtak, mely már akkor is meg volt s ma is meg van és pedig meglehetősen jó karban s mely Mariseltől a Funtinelen át Albak és Topánfalva felé vezet. A mariseli hegyélen találtak egy nagy tisztást, de itt nem állapodtak meg, hanem ettől még 1 órányira balra egy szintén igen nagy tisztásra nyomulva, ott ütöttek táborn. Ez első nap délután történt, de semmiesetre sem 2 óraker, mint Borsoss írja, hanem jóval később, valószínűleg csak este felé.

Itt töltöttek Pivány szerint még két napot, Eösi Gojdich, Borsos és Berkesi szerint pedig csak két éj; az utóbbi előadása összevág a Jancu leírásával is, tehát Pivány téved; a Korányi névtelene pedig kézzelfoghatólag tévesen állítja azt, mintha ottan csak egy éj töltöttek volna s még nagyobbat téved Péterffy, a ki szerint még aznap visszatértek volna. Másnap még csatározott is Eösi Gojdich szerint az élelmi szerek elé küldött Rákócziak $\frac{1}{2}$ százada az oláhokkal, szerinte ezeket visszaűzván, de Thaisz szerint ezek által megszalasztatván. Én azt hiszem, itten Thaisznak van igaza, mert ő közvetlenül irt s a $\frac{1}{2}$ századnyi erő csekélyége is ezt teszi valószínűvé s ez hangzik össze az oláhok dicsekvő elbeszélésével is. Ezt a kiküldetést megemlíti Borsoss is, azonban itten tett azon állítása, mintha az élelmi szereket csakugyan felhozták volna, teljesen tarthatlan, mert ez ellentétben áll minden egyéb adattal s mert minden egyéb adat által konstatált tényül kell tekinteni, hogy épen az élelmi szerek elfogatása miatt kellett magukat a visszavonulásra elhatározni. Az azonban, a mi Berkesi után van mondva, mintha már e napon megkisérlették volna a Gyalu felé való lejutást s hogy ez alatt elfoglalták volna előbbi helyüket az oláhok és azokat onnan előbb elkellert volna űzni, hogy azt ismét birtokukba vehessék, elfogadhatlan állítás, nem csak azért, mert ez egyetlen más adattal sincs támogatva, de különösen azért, mert ezt megczáfolja az azon éji haditanács tanácskozási tárgya. Ott ugyanis a fölött határoztak, hogy Gyalu-Kolozsvár vagy Bánfi-Hunyad felé vonuljanak-e vissza az élelmi-szerek elfogatása s a Szépszőgi zászlóalj meg nem érkezése indokából. Erre nézve Eösi Gojdich classicus tanuul fogadható el. Már pedig akkor, ha már előbb tudva lett volna az, hogy Gyalu felé ágyukkal nem lehet lejutni, nem lett volna a haditanácsra indok és alap.

Itten még Borsoss egy megjegyzésére kell észrevételeket tennem. Ő azt állítja, hogy már a Funtinelnél megérkezett volna a visszahívási parancs s egy ott tartott haditanács határozta volna el azt, hogy előbb egy csatát vívniak az ellenséggel. Ezen állítás, meg vagyok róla győződve, ors tévedésen alapul. Ő 44 év mulva emlékezik ugyan egy haditanácsra, de ily hosszú idő alatt, — emberi dolog — elmosódott emlékéből a tanácskozás ideje és tárgya is. Az a haditanács másodnap éjjel, július 5-én a mariseli hegyélen s s nem 4-én délben s nem a Funtinelen volt. Annak tárgya a mely irányban való kényszerű visszavonulás s nem a visszahívási parancs foganatosítása volt. Az a visszahívási pa-

^{*)} Tudunkkal ott soha hid nem volt, míg 2 évvel ezelőtt a fűrésztelep nem épített s a csapatok mindig vizen gázoltak keresztül. Szerk.

^{*)} A sírhalom három ifju fenyőfa közt emelkedik. Rajta 2 méternyi magas fakereszt, ily felirattal: $\frac{21}{1}$, 1885. A sírhalom előtt a csupasz földre létevo áll egy 50 cmes kő kereszt. Egyetlen kődarabból durván faragva. Jegyzette 1893. július 13-dikán Szabó Sámuel.

rancs nem is érkezett meg soha Buzgóhoz, ennek ellenkezőjét bizonyítja minden adat. S föl sem lehet tételni, hogy annak Buzgó ne engedelmeskedett volna azonnal, hanem még 2 teljes nap ott töltötte volna az időt a havason. Az öreg Bem parancsaival szemben nem lehetett így eljárni.

Az új útkeresés harmadnap reggel történt, úgy, a mint azt Pivány leírja, akkor sem azért, mintha Gyalu felé ke-restek volna útat, mert már előtte való éjjel el lett hátró-
rozva a Bánfi-Hunyad felé való visszavonulás, hanem azért, hogy vajon nincs-e erre felé járhatóbb út, mint a merre feljöttek. Az, a mit Borsoss mond, a hajnalban való elindulásra vonatkozólag, csak is az új út felkeresésére kiküldöttek mozdulatára vonatkozhatik. Midőn aztán jelentette vagy izente Draveczy, hogy nincs új út, kezdődött meg a visszavonulás. Ennek idejét Pivány kivételével a többiek reggelre sőt hajnalra, Pivány pedig 11 órára teszi. Ha figyelembe vesszük, hogy Pivány megindokolja s ez az indok megáll s részben Borsoss által is támogatatik: miért nem indulhattak előbb; hogy a szemtanu Pilhofer szerint a katasztrófa délután 5—6 óra között történt, a minek pedig okvetlen előbb be kellett volna következnie, ha hajnalban indulnak, mert ez esetben oda minden nehézség mellett is sokkal hamarabb meg kellett volna érkezniök, s hogy Jancu is ez időre teszi a magyarok mozgásba jövetelét: Piváynak kell igazat adnunk.

A visszavonulás a mariseli hegyéltől a topánfalvi úton a Funtinel hegytetőig nyugodtan történt, erre nézve is egybevágók az adatok. Itt kezdődik a mély út s a hegytető melletti fenyvesekben földre fekvő várták Korkes és emberei, kik előtte való este érkeztek meg és helyezkedtek el, a magyarokat. A magyarok idáig érkezve, a mőczok támadtak. Ennek idejét Thaisz és Thodorutz 9 órára, Berkesi pedig 10 órára teszi, az eddigiek szerint azonban ennek jóval később kellett történnie. Nemcsak Pivány, de Eösi Gojdich szerint is a Pivány 2 századára bízott a b.-hunyadi mély út fölötti magaslat hátrvédenti földőzése 2 ágyúval. Borsoss szerint Vasvári is az ágyúkkal maradt. A csapat zöme el-tűnt a mély útba. A kiket tehát Korkes megtámadott, azok a Pivány 2 század daróczoos székelyei voltak. A mőczokat egy pár kartácslövés és a sortűz visszakergette az erdőbe. Ez a támadás és visszafűzés egy félóráig ismétlődött, ekkor küldte vissza Pivány az egyik ágyút s egy negyed óra mulva a másikat s indult maga a 2 székely század is.

A mi ezután történt: arra nézve Pivány, mint egyedül jelen levő a katasztrófát leírók között, klasszikus tanu-nak tekintendő, mert az ő leírása a többiek szórványos ada-tai által hol egyik, hol másik mozzanatában mindig megerősítetik és sehol meg nem czáfoltatik.

A Funtinel tető közelében a szoros út még nem valami mély s itt-ott vannak tisztások is. Az itten való hátrálásukban folyton támadták őket a mőczok, a székelyek azonban hosszabb ideig jól tartották magukat. Végre azonban tüzelésük gyengültével az oláhok megrohanták őket s a csatarend felbomlott. Eközben a szoros út is mélyült s ők mindinkább szorongattattak s meg is futamítottak. A mély út közepén jött segélyükre a Buzgó parancsára 3 Rákóczi század.

Mielőtt tovább mennénk, itt meg kell jegyeznem, hogy az Eösi Gojdich rajza a most érintett csatározásokra vonatkozólag igen zavaros és önmagának ellenmondó. Ő ugyanis azt mondja, hogy Pivány székelyei a b.-hunyadi útat uraló magaslaton állították fel, a dandár ez alatt haladt tovább a tisztáson s midőn ott újra megtámadtattak, oda ment segélyükre a 3 gyalog-század s a hadtest ezután állapotott meg a csúcs tövével levő mintegy 3—4000 □ ölnyi tisztáson. Ez az előadás a terep-viszonyokkal világos ellentétben áll. Az a 3—4000 □ ölnyi tisztás maga a Funtinel fen-

síkja, ez az a magaslat, mely a b.-hunyadi útat uralja. Több ily nagyságu tisztás nincs a szoros út közelében, egy másik ilyen nagy tisztáson tehát nem állapodhatott meg később a dandár. Előadásának ezen része tehát csak a hibás visszaemlékezésről szolgáltat tanubizonytságot. További előadása is összezavarja az eseményeket, miből arra kell következtetnünk, hogy ő nem mint szemtanu beszél, hanem csak hallomás után. Valószínűleg ő az előcsapattal jó előre távozott a későbbi vész színhelyéről s így azt, hogy mi történt a Funtinel tetején és a mély útban, nem látta.

Nem volt ottan jelen, mint maga előadja, Berkesi sem, ezért vegyít bele olyan képzeleti dolgokat, mint például a 2 mőré jelentése, holott Pivány szerint minden cigány elhullott s azt más adatok is igazolják.

És nem volt jelen ottan Borsoss sem, miután, mint maga leírja, ő századával s az utászokul használt oláhokkal előre küldetett a leereszkedő út kitisztítására.

Ezeknek az előadásuk tehát, miután ők azokat csak hallomás alapján tehetik, e részben bizonyító erővel nem bír s Pivány előadását, ha és a mennyiben különböznek is ettől, meg nem gyöngíthetik. S Piváynak az előadását, miután azt becületszó alatti vallomásnak kell tekintenünk, miután az szemtanu előadása s támogatatik nemcsak a többi cikkek egyes részletei, hanem a terep-viszonyok által is, — mindaddig teljes bizonyító erővel bírónak kell elfogadnunk minden részletében, míg az egyes részleteiben hitelt érdemlő szemtanuk vallomása által meg nem czáfoltatik.

Most tehát térjünk vissza a Pivány előadásához s annak alapján rajzoljuk az ütközet utolsó, szomorú momentumait.

A daróczoos székelyeknek segélyükre ment Rákócziak sem voltak képesek többé visszaüzni a vérszemet kapott mőczokat, azok, mint véres gomoly verekedve, gyilkolva ezekkel együtt jutottak le a szoros úton át azon kis tisztásra, melyen most a Vasvári emlék-kereszt áll s melyet Pivány a Héví-Szamotoól mint egy 1000 lépésnyire fekvőnek tesz. Itt volt egyik ágyú felállitva s abból egy pár lövést tettek a tisztás felé özőnlő mőczokra, mely őket pillanatnyira ismét visszahúzódsra ösztönzé. Ezek voltak s innen az utolsó ágyúlövés ezen szerencsétlen ütközetben. Így adja ezt elő a mostani közgyűlésen jelen volt Székely szemtanu is. Innen vonultak aztán tovább a mély út azon borzalmas részébe, melyet fentebb leírtam s melyet Thodorutz Valuul Krisesco anilornak nevez, mely Szabó Sámuel elnökünk fölmérése szerint 300 lépés hosszú. Itt újra közötté teremtek a Pivány 2 századjából és a Rákócziak 3 századjából álló hátsó védcapatnak a mőczok, borzasztó viadalt idézván föl. Azonban a végerőfeszítés kifejtésével Pivány szerint még ezen is átjutottak egy másik kis tisztásra, mely a ma is meglevő forrástól 150 lépésnyire kezdődik. Itt volt fölállitva a másik ágyú, de azt felmozdonyozták s tovább vonulni parancsolták, nem lévén tanácsos a barátból s ellenből álló gomolyba azzal belelövetni. A tisztásra kiérve, futott, a ki csak tudott; futottak a Rákócziak is, legelől volt a Batori százada. Hiába vezényelt visszafordulást Buzgó s hasztalan alkalmazta a kardlapozást is. A felmozdonyozott ágyú pedig a fordulásnál feldőlt, a mozdonyozó eltört s a fogat a mozdonysekrénynyel elvágatott. Borsoss is konstatálja, hogy a tűzerek mind lejutottak, tehát ezzel ő is megerősíti a Pivány előadását. Az elhagyott ágyút rohanták meg aztán a mőczok s annak védelmében s ottan hullottak el Vasvári és társai.

Ez a szomorú emléktű hely tehát nem a mély útban volt, mint általánosan hiszik s a jelen nem volt leírók is pusztá föltevés után állítják, hanem a mély út szélén levő tisztáson, ott, a hol azt Pivány mint szemtanu megjelöli, ki-nek előadása ezen részét megerősíti a Thodorutz bizonyít-

ványa is, a ki szerint Vasvárit és társait a Valun alól 150 lépésnyire verték agyon. Pilhofer is azt mondja rövid leveleiben ugyan, hogy Vasvári a szoros útban esett el s ő ennek szemtanuja is volt, azonban mindjárt utána teszi, hogy: „a mennyiben a csatában nem csak részt vett, de meg is sebesült,” tehát szemtanúsága csak annyira szorítkozik és így az ő előadása által annál kevésbé tekinthetjük meggyöngítettnek Piványnak a Thodorutz által is támogatott előadását, mivel a Buzgó-féle 49-dik zászlóalj 2-dik százada Borsoss szerint is mindjárt ő utánuk, tehát az előcsapat után levonult a mély úton. Ezekből aztán az is kitűnik, hogy Berkesinek azon előadása, mintha az egyik lelőtt ágyus ló s az ágyú rúdja zárta volna el a mély utat, csak a képzelet szüleménye, valamint az is, mintha a Vasvári elfogatásának hírére mindnyájan önként vissza rohantak volna. Az ijedtség sokkal nagyobb volt a megmaradt s a vészből kimenekült emberekben, hogysem ilyet fölvehetnénk róluk „Sauve qui peut! (* **)” volt már akkor az általános jelszó. Igaz, hogy ilyest Borsoss is említ. Én legkevésbé sem kételkedem az ő egyéni szavahihetőségében, ösmerem és tisztelem egyeneslelkűségét s ezen állítását nem is lehet az emlékezőtehetség tévedésének betudni, mert ha az másra nézve tévedhet is ily hosszú idő múlva, de saját cselekményét tárgyazólag ily fontos momentumra nézve nem tévedhet.

Mind ezek daczára azt vélem, Borsoss is téved abban, hogy mindnyájukat visszavezette volna a vész színhelyére Buzgó. Ez az állítás meggyőződéseim szerint oda redukálendő, hogy Borsoss, mint vitéz katona a Buzgó fölhívására emberei egy részével csakugyan visszaroht, azonban sikertelenül. Így aztán ez a pont is összehangzik a Pivány előadásával. Pivány ugyanis azt mondja, hogy Török, 123-dik zászlóaljbeli hadnagy néhány emberével még megrohanta a mőczokat, de már nem tudta őket keresztül törni néhány legény elvesztésével kénytelen volt ő is visszahúzódni. Ez az epizód csak Borsossra vonatkozhatik, Pivány csak a névben téved, a mit igazol az, hogy a 123-dik zászlóaljnak nem csak a mariseli ütközetben résztvett 5-dik századában, de egyetlen századában sem volt Török nevű hadnagy. Egyébiránt Borsossnak ilyen névbéli tévedésben már előbb is volt része, már kineveztetésekor is Borosnak volt neve közölve a hivatalos „Közlöny“-ben.

A most lerajzolt szomorú eset csak késő délután történhetett, mert 11 órakor indulva el a mariseli hegyérről egy dandárral s 3 ágyúval s a Funtinel fennsíkjától fogva meredek s részben majdnem járhatlan szűk úton folyton csatázva és verekedve vonulni le: az bizonyára sok időbe került és így igaznak kell elfogadnunk Pilhofer azon állítását, hogy a Vasvári halála d. u. 5—6 óra között történt.

Ezután nemsokára vége is lett az ádáz küzdelemnek, tehát a Korkes leírásában foglalt azon állítás, mintha még másnap reggel is folyt volna a harc, a valóval ellenkező üres dicsekvés. Az a kis tisztás, mely a tragoedia színhelye volt, Eösi Gojdich szerint is csak 7—800, Pivány szerint pedig csak 300 lépésnyire volt a Hév-vagy Meleg-Szamostól, annak futott a futó sereg, azon gyorsan átgázolt, tul rajta aztán sikerült azt csatarendbe állítani. Az oláhok is rövid, heves tüzelés után visszahúzódtak a fenyvesekbe s nem merték tovább üldözni a magyarokat.

Vége lón az ütközetnek; a diadalt aratott mőczok összeszedték halottjaikat s eltemették azokat a Funtinel fennsíkján, a magyarokat azonban temetetlenül hagyták, mint arról az ottan majdnem 3 hónap múlva átkísért *Sárkány Lajos* tanuskodik, a ki ugyan bizonyosan csak az oláhok dicsekvő nagyítása után teszi a magyar halottak számát mintegy 1000-re. Azt, hogy temetetlenül hagyták a magyarokat, Thodorutz is igazolja. És így szóról-szóra szomorú

valóságot fejeznek ki Hóry Farkas azon szavai, hogy a Vasváriék csontjai a mariseli deszkás szekerek kerekei alatt porladoznak! . . .

Ezekben hű képét adva az egész expedíció lefolyásának s critice megállapítva a gyászos emlékü ütközetnek helyszínileg is minden phasisát, nem leendő nehéz térképíleg is pontosan meghatározni azon helyet, a hol Vasvári kinos, de dicső halált halt.

Mielőtt azonban a térképet fölmutatnám, meg kell jegyeznem, hogy a Pivány által említett *Kursulat* nem található a katonai térképen sem, sem pedig a különböző variációkkal irt *Funtinel*. Amaz azért nem, mert az nem egy hegység a neve, hanem gyűjtő név, annyit jelent, mint hegyorom. Emezt azért nem, mert az egész területet a mariseli-topánfalvi út mellett levő fennsíkrol le egész a Hév-Szamosig Funtinelnek, azaz forrásos helynek nevezik. *Balcsuk* vagy *Bolcsuk* sem található a katonai térképen, hanem található igen is: *Balcesce*, a *Csonka* szomszédságában, a mi vélekedésem szerint ugyanazonos Balcsukkal.

Meg kell azt is jegyeznem, hogy a régi mély út nincs a katonai térképen föltéve. Én ugyan a katonai térképet használtam s azt másoltam le hűen, azonban a saját helyszíni tapasztalataim és Szabó Samu elnökünk vázlatára nyomán berajzoltam abba a régi mély utat is s megjegyeztem a Funtineltetőt is.

És most vegyük kezünkbe a térképet. Ottan van Mariseli fölött az a két nagy fennsík, a melyen két éjet töltött a dandár. Onnan vezet a maival ugyanazonos s jó karban levő régi út, mely Topánfalva felé visz, a Funtinel fennsíkig. Innen ma már új út visz a Béles torkolatáig, az akkori szoros út azonban nem az volt, hanem kezdődött a mariseli topánfalvi úttól jobbra s vitt csavargósan mintegy 2 kilométernyire éjszaki irányban, itten éjszaknyugatra fordul s mintegy 1 kilométernyi távolságban azon tisztásra szádállik ki, melyen ma az emlékkereszt áll. Onnan 300 méternyire, mert 400 lépés annyinak felel meg éppen, kezdődik ismét és pedig a legrémesebb része a mély útnak, ez csak 225 méter = 300 lépés hosszú, ezen alól van a forrás mellett az a lassan mélyedő lankás, (a Funtinelről menve mélyed, megfordítva jöve: emelkedik) melyen a mély út végétől alább 112½ méternyire, ennyinek felevén meg 150 lépés, találjuk meg azt a helyet, a hol Vasváriék elestek.

Ez a szomorú hely tehát nem ott volt, a hol ma az emlékkereszt föl van állítva, de még kevésbé ott, a hol azt dr. Szabó Vazulékknak megjelölték, t. i. a Csonka havasrészben, mert hiszen ez már túl van a Hév-Szamoson, hanem a mostani ideiglenes emlékkeresztől lejjebb 637½ méterrel, a mostani úttól Béles felől jövet jobbra, valóban a *La Grinte* nevű hegyrészben, ott, a hol az az általam rajzolt térképen meg van jelölve, a mely azonban 300 lépésnyinél még távolabbra van a folyó medrétől, sőt többre van 800 lépésnyinél is, (annyira csak a futó lépés után volt mérhető,) s mint a térkép mutatja s mint nekem tisztelt elnökünk írja, a ki utóbbi közgyűlésünk óta ismét bejárta az ütközet helyét, az a hely mintegy 2000 lépésnyire van a medertől.

Itten kell felállítani a végleges emléket. Legmegfelelőbb lesz, ha az derékban ketté tört cődrust ábrázoland. Ide kell évente, a gyászos esemény napján, *julius 6-án*, elvándorolni, hogy azon a helyen lerójjá az utónemzedék hálás kegyeletét, hogy élénkelje ottan azt a méla dalt:

Nyugosznak ők, a hős fiak,
Duló csaták után!

s hogy lelkeből és szívéből fakadtan egy halk imát rebegjen ottan a lent porló hősök szétszórt hamvai fölött.

Hegyesi Márton.

*) Meneküljön, ki a hogy tud!

T Á R C Z A.

Vasváriék sírjánál.

1893 július 9-én.

Másodízben gyűltünk e helyre, Isten szabad ege alá, zöld erdő közepébe: imádkozni az elesett hősökért; áldozni, az eszmének, melyért elvérztetek, — a *szabadságnak*.

Ott hol Erdély bérczeinek végső karjai, az Alföld síkjával olvadnak össze, a mi Körös folyónk partjai mellett, Nagyvárad piacán, a görög kath. püspök palotája előtt, most mult 44 éve, ünneplő közönség volt összegyűlve.

Tavasza volt, a 49-ik év tavasza, két héttel a függetlenségi nyilatkozat után; az ellenség mindenfelé levérve. Erdély felszabadulva, a futó osztrák hadak az ország szélén; a magyar szabadságharcz legszebb napjait éltük. Remény-nyel, bizalommal tekinthettünk a jövőbe.

Nagyvárad piacán ápril 27-én délelőtt 10 órakor egy új honvéd-zászlót szenteltek fel. A következő szavakat egy szemtanútól veszem:*)

„A zászló piros volt, s rajta ezüsttel hímezve e szavak állottak:

Hazádnak rendületlenül!

Másik oldalra ez volt kivarrva:

„Oh, ha te élnél Rákóczi!”

„A széles zöld szalagon, mely a lobogó tetejéről csüngött; a zászlóanya neve s a felszentelés napja ezüst betűkkel.

A zászló körül mintegy 500 honvéd, a Rákóczi csapat három százada állott. Mind ifjak és bátor tekintetűek.

Öltözetük setétes-zöld attila, piros zsinórzattal, ezüstös gombokkal és piros nadrág. A csapat vezére kivont karddal, ragyogó tekintettel állott előttük.

Első szeptet a zászló nyelébe a nagyváradi plébános verte: Szent-István nevében.

Másodikat a zászlóanya *Teleki Blanka* grófnő: a *népek szövetsége nevében!*

Harmadikat Vasvári Pál: a magyar köztársaság nevében.

Azután Lövei Klára: Kossuth Lajos kormányzó nevében. És így tovább! . . . .

Ekkor a zászlóanya kezébe vevé a felszegzett zászlót, ragyogó fekete szemei a lelkesedés tüzetől égtek s meghattott hangon e szavakat mondá:

„Hordozza dicsőséggel!” és átadá a zászlót Vasvárinak.

Az ifju vezér, a zászlót kezében tartva gyönyörű beszédet tartott. A nagy közönség, mely a tért ellepte s a lelkesült csapat elragadtatással hallgatta a hazafias szónoklatot s a győzelem biztos reményével indult még az nap hivatalosa helyére, Bánffy-Hunyadra és ide a minket környező havasok lábaihoz.

* * *

Képtünk változik. Pesten vagyunk 48. őszén, mikor az alvidéki ráczok ellen a harc már javában folyt s a felbujtatott horvátok Dunántúlra betörttek, a pesti ifjuság egyik gyülekező helyén (a Pilvax) elkeseredett vita folyt: mi lesz a magyar nemzetből: nincs hadserege, nincs vezére?! Ekkor sóhajtott fel köztük Vasvári: *oh ha te élnél Rákóczi!*

Mint a népek szabadságáért lángoló hazafinak, történetírónak, — Rákóczi Ferencz volt Vasvári eszményképe.

Főolvasok néhány sort Vasvári kiálltványából, mely Ntgyvárado 1849. febr. 12-én kelt:

*) *Lövei Klárától: Hazánk* III. 303. lap.

„Honpolgári Szózat!

Magyarok! Atyámiai! Testvéreim!

A honvédelmi bizottmány elnöke Kossuth Lajos felhatalmazott egy szabadesapat alakítására.

A csapat neve Bákóczi lesz. Ő alatta küzdöttek apánk a magyar szabadságért, mi is e zászló alatt seregeljünk össze.

A Rákóczi nevét minden igaz magyar tiszteli s példáját követni minden szabadságszerető honfinak szent kötelessége. Ő hazája megszabadítására néhány barátával mert megindulni.

Midőn a Kárpátoknál megjelent, 300 magyar várakozott rá s ő e néhány emberrel meg merete kezdeni a magyar függetlenség szent háboruját s szembe mert szállani a német császárral, ki akkor is arra törekedett mint most, hogy a magyar szabadságot eltörölje, hogy hazánkat tegye gyarmattá s szíjja ki minden zsírját a szegény, szerencsétlen magyarnak!

A csapat alakulásra felhívó *Szózat*-ot ekként írja alá Vasvári:

„Miniszteri titkár, az országos honvédelmi bizottmány kiküldöttje a *nép felvilágosítására*, felhatalmazottja a Rákóczi szabadesapat alakítására.”

„A magyarnak csak az lehet ellensége — így szól Szózatában — ki törekvései jogszerűségét nem érti, nem ismeri. Ezért lázadtak ellenünk az idegen nyelvű tömegek, melyek nemzeti kormányunk működését nem fogják fel. El-leneink legyőzésére leghatalmasabb fegyver a *felvilágosítás!* S azért a nép hangulatáról az előljárók szigoruan felelősök a haza és nemzet színe előtt.”

Ime! a történelem tesz róla tanuságot: Vasvári nem azért alakított csapatot, hogy öldököljön, hanem, hogy a fegyverek élén juthasson a legnemesebb békehez: a felszított nemzetiségi villongások testvéries kiegyenlítéséhez.

Vasvári költői lelkének egész melegével gondolt arra, hogy Jankut, ki ellen a Rákóczi-csapatot indították, felvilágosítja a dolgok valódi állásáról s a helyett, hogy fegyverrel győzze le: az igazság szavaival fogja megnyerni a hazának.

T. ünneplő közönség! Vannak köztünk e helyen idegen ajku fiai is e hazának, kiknek apái egykor Vasvári ellen küzdöttek! Hallják meg ők s ha kell, hallja meg az egész ország:

Abban van az igazság, a mit mi nyiltan hirdettünk, — Vasvári Pál az eszményi szabadság vértanujaként halt meg: átalok, de *érettök is* ontotta véret. Az emlék, melyet halála helyén neki és 300 honvédjének emelni akarunk, mindnyájunk szeretete és hálája örök jelképe gyanánt kell hogy fennálljon.

* * *

Itt e helyen, hol a föld porával, az elesett hősök temetetlenül maradt csontjai keveredtek, midőn emléköket időnként megújítjuk és megáldjuk, érezzük ama szavak erejét és igazságát, melyeket Vasvári Pál toborzó szózatában katonáihoz intézett:

„Nincs egy talpalatnyi föld e hazában, melyet óspánk drága vére nem öntözött volna. Azért oly kedves nekünk e vérverejtőkes föld magyar kenere.

S most a magyartól évezredes birtokát akarják elrabolni, véren szerzett magyar hazáját rabszolga-tanyává akarják alacsonyítani s bennünket ki akarnak törölni a nemzetek sorából.

De mi szabadság nélkül tengődni nem akarunk. Mi rablanczok között a nyomoruságos életet megvetjük s inkább

akarunk dicsőn meghalni, mint idegen népcordák alázatos jobbággyai lenni....

Néha a szabadság istene emberáldozatot kíván. S a lelkes ifjúság gyönyörű hivatása az, hogy mint az ó-testamentumban Izsák, önként megjelenjék az áldozat oltáránál. Az isten nem lesz oly engesztelhetetlen, hogy annyi véráldozat után is szenvedni, túrni, sanyarogni engedje a magyart.

De ha a nemzet virága, a lelkes ifjúság egészen áldozatul esnék is: elszántuk magunkat e szomorú sorsra is.... csak több ártatlan vér ne folyjon ki. Mi örömet elvérzünk azon reményben, hogy e vér által fog megváltatni hazánk...

Mi készek vagyunk elveszni, csak a nemzet legyen szabad és unokáink legyenek boldogok....

Számunkra nincs hely, csak vagy...e föld felett, vagy e föld alatt. *Válasszatok!*....

— Mintha a hős szónok beszédéből, barátjának a segesvári téren pihenő költőnek csata-kiáltása hallszanék:

„Rabok legyünk vagy szabadok?..

Ez a kérdés, válasszatok!

A magyarok Istenére esküszünk!

Es küszünk! hogy rabok többé nem leszünk!...“

Szabó Sámuel.

Honvéd-egyletek köréből.

A honvédek segélyezési ügye. Felhívás a 48—49-diki honvéd-egyletek elnökségeihez! Sok évi küzdelem és könnyörgés után 300.000 forint nyugdíjalappal rendelkezhetvén az országos honvéd-segélyező bizottság, nem lehet oda útvalva, hogy évenként 1600 segélyért, vagy inkább nyugdíjért folyamadó szegény és munkaképtelen honvédet vígaszlatlanul elútasítson. Van azonban a segélyező-bizottságnak egy maga alkotta igen szigorú zsinórmértéke a vagyontalanság megállapítására, mely szerint 5 frt 1 fillér államadóval terhelt kérvényezett már nem tekint vagyontalannak és ezeket vagy ridegen elútasítja, vagy koldus-fillérül útalványoz részére 3 vagy 4 forintot. Hogy ezen megszorítás folytán igen kevesen részesülhetnek a volt honvédek megérdemelt nyugdíjaikban, e felhozott példa nyilvánvalóvá teszi: van egy 65 vagy 70 éves agg honvédnek egy 50 vagy 100 frt értékű kis sárkunyhója, ezért fizet adókönyvecskéje szerint házadó ezímen 1 frtot, III. osztályú adót 3 frtot, útdót 1 frt 50 krt, községi adót 1 frt 9 krt, pótdót 40 krt, kórházi adót 5 krt, megyei adót 3 krt, összesen 7 frt 7 krt, ezenkívül egyházi adót legkevesebb 2 forintot és így összesen 9 frt 7 krt. Most az a kérdés merül fel, miből fedezi mindezeket? felelet: semmiből; ha csak koldulásával fillérenként össze nem kéregeti, vagy valamikor mint bevehetetlen le nem írattik. Másik kérdés az: birtoknak, vagy vagyonnak tekinthető-e azon 50 vagy 100 frt értékű kunyhó? mely csak arra való, hol szegény fejét lehajthassa, melyet javítani kell minden évben, mely után vannak kivételre évről-évre a fentebbi adók? szerintem ez nem vagyon, hanem elviselhetlen teher.

Bajtársi bizalommal felkérem minden honvéd-egyleti elnök-társaimat, méltóztassanak még a szeptemberi gyűlés előtt saját egyleteitekben ezen fontos és egy a nyugdíjazást igazságos megoldáshoz vezető szabályzatról gondolkozni s képviselőiket az országos gyűlésen leendő foganatosságával megbízni.

Hajdú-Nánás, július 24. 1893.

Bajtársi üdvözléssel

Csiha Gábor,

hajdú-kerületi honvéd-egylet elnöke.*)

Halálozások.

Honvéd-egyleteket, munkatársainkat és lapunk barátait kérjük: a halálozásokról szíveskedjenek egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-muzeum számára esetről-esetre beküldeni.

Allaga Imre, Baja város nyugalmazott főjegyzője, aug. 10-én Baján meghalt. Allaga az 1848. és 1861.

*) Teljesen igazat ad a tapasztalat minden vidéken a bajtárs fentebbi sorainak. Ezen csakugyan változtatni kell.

években országgyűlési képviselő és 1848. kormánybiztos volt s mint ilyen hazafias működéseért halálra ítéltetett. Haynau által azonban megkegyelmeztetett. Olaj Lajos orsz. képviselő ipját gyászolja az elhunytban.

Bencskó János, a ki a szabadságharcot mint tiszt-helyettes küzdötte végig, a hajdumegyei Egyek községben meghalt. Bencskó számos csatában vett részt, ott volt a kápolnai, váczi, debreczeni ütközetben s részt vett Budavár visszavételében. A világosi katasztrófa után a sorhadba osztották be. Az utóbbi időben az alsó-szabolcsi ármentesítő társulatnál volt alkalmazásban az agg szabadságharcos.

Györffy Sándor nyugalmazott róm. kath. főgymn. tanár, volt 1848—49-iki honvéd főhadnagy, jul. 27-én, élete 67-ik évében, Kolozsvárt meghalt.

Jósika Julia, Jósika Miklós kitűnő regényíró és emigráns neje meghalt jun. 12-én. A „*Fővárosi Lapok*“ jun. 15. száma Vadnay Károly tollából közölt szép megemlékezést az elhunytól.

Jeddi Lajos, nagybirtokos, az „Erd. Gazd. Egylet“nek és megyénknek bizottsági tagja, 1848—49. évi Mátyás-huszár, meghalt Maros-Vásárhelyt, 1893. aug. 7-én, életének 64-dik évében. Közli lapunk munkatársa: Imreh Sándor.

Kovács József, 48—49. honvédhadnagy Bihar-Tordán meghalt e hó folyamán.

Kisfaludy Mór 1848—49-iki honvédhuszár-alezredes végelgyengülésben jul. 10-én meghalt. A megboldogult nagy szegénységben élt s csekély nyugdíjából öt tagból álló családjával kellett megélnie. Családjá most a legnagyobb nyomorban maradt.

László Miklós, Temesvár egyik legnépszerűbb alakja, 1848—49-diki honvédtiszt, 64 éves korában elhunyt.

Idősb ilyefalvi *Németh László* jul. 4-én, Déván 78 esztendőskorában meghalt. A boldogult 1848-ban országgyűlési képviselő volt. 1849-ben mint kormánybiztos vezette Háromszék dicsőséges védelmét, a szabadságharcz legyőzete után Gyulafehérvár, Munkács és Józsefstadt börtöneiben szenvedett súlyos fogságot. Mikor kiszabadult, Hunyadmegyében telepedett meg s itt családot alapított. A megyét sokáig szolgálta, mint közgyám s a hunyadmegyei társaságnak általánosan tisztelt alakja volt. Mindenki szerette s megyeszerte csak Laczi bácsinak hívták.

Idősb Papp Márton, 1848—49-es honvéd főhadnagy, földbirtokos és Kis-Küküllővármegye törvényhatósági bizottsági tagjának, f. évi augusztus hó 6-án, esti 7 órákor, életének 73-dik és boldog házasságának 37-dik évében végelgyengülésben Erzsébetvárosban kimult. Gyászolják: Özv. Papp Mártonné, szül. Szenkovits Anna, mint neje. Papp György, m. kir. honvéd főhadnagy. Özv. Izay Antalné, szül. Papp Károlina. Papp László, m. kir.

államvasuti hivatalnok. Papp Kálmán, Papp Vince, ifj. Papp Márton és Eperjesi Ferenczné, szül. Papp Rebi, mint gyermekei. Szenkovits Zakariásné, szül. Papp Anna, mint nővére. Izay Jolán. Izay Gerő, Eperjesi Margit és Eperjesi Pál, mint unoái.

KÜLÖNFÉLÉK

Tömösön és Usernátfaluban a szabadságharcra emlékeztető két emlékkő előtt aug. 20-án kegyeletes ünnepel készülnék a székelyek megünnepelni, mint a „Brassó” jul. 26. számából olvassuk, István király napját.

Honvéd-ünnep. Kegyeletes ünnepet ült Kis-Hegyes, Szeghegy és Feketehegy bácskai községek lakossága jun. 25-én, 1849. júliusában a községek határában győzelmes csatát vívtak a honvédek: ennek az emlékét ünnepelték most. Az ünnep a szeghegyi evangélikus templomban kezdődött magyar és német imával, mely után az egész közönség nemzeti zászló alatt, zeneszó mellett vonult a csatában elesett közös honvédek sírját jelölő emlékoszlophoz. Itt Joeckel Henrik beszédet mondott, egy öreg honvéd pedig megkoszoruzta az emléket. (Budapesti Hirlap jul. 27.)

A debreczeni csata emléke. Negyvennegyedik évfordulója volt a debreczeni csatának és ezt a napot kegyelettel ünnepelte meg Debreczen közönsége. Délután négy óraker 5-6 ezer főnyi közönség vonult ki zászlókkal, zeneszó mellett a hősök sírjához, a melyet e napra szépen földiszitettek koszorúkkal. Koszorda István emlékbeszédet tartott, Szilágyi Imre szavalt, azután a városi dalkör a Himnuszt énekelte. Hazafias dalokat énekelve vonult onnan a közönség a kollegium előtt levő honvédelemlékhez, a melyen most is ott pompázik a fiúmeiek gyönyörű babérkoszorúja. Itt Keresztessy Károly hittanhallgató szavalt és a daloskör a Szózatot énekelte. Az ünnepen számos egyesület testületileg vett részt, a városi tanácsot Zöld Mihály és Csurka János tanácsosok képviselték. A városházán nemzetiszínű lobogó lengett. (Magyar Hirlap aug. 4.)

A branyiszkói fészület. Sirokán, Sáros megyében, egy nevezetes ereklyét őriznek. Egy vörös fenyőfából készült fészület az, melyet 1849. február 5-én, a dicső branyiszkói csata napján néhai Erdősi János piarista tanár tartott keze között. Tudvalevő dolog, hogy Erdősi a branyiszkói csata egyik legnagyobb hőse. Mikor huszonkettedszer is visszaszoritották a németek az ujoncz honvédek, Erdősi János, Guyon tábori papja, állt élökre, magasra tartott fészülettel kezében s elkiáltotta: „Fiuk utánam, kinek Istene van!” Halálós elszántsággal, végső erejét összeszedve, rohant a honvéd ismét előre s késő éjjel, nagy hóviharban szerteszt röpült a győzelmű harsona-szó a Branyiszkó bérceiről. A fészületet a sírókai templomban tartott Te deum után Erdősi emlékkül ott hagyta. Később a sírókai pap a templomból az iskolába helyezte át a fészületet, hogy a gyermekek hazafiságot tanuljanak a fészület történetéből. (Budapesti Hirlap.)

Honvédszobor Pápán. A szabadságharcnak az ottani ihási pusztai csata emlékére honvédszobrot emelnek. A szobor-bizottság, mint a Főv. Lapok f. é. jul. 6. száma írja, jul. 5-én Fenyvessy Ferencz elnöklelte alatt elhatározta, hogy a csata 45 éves fordulóján, a jövő év június 27-én fogja a szobrot leleplezni.

Az „Aradi vértanúk albuma”, Varga Ottó díszműve a negyedik kiadásban jelent meg, alig fél-évvél a harmadik kiadása után, a mely pedig akkor 3000 példányban került a könyvpiaçra, úgy, hogy most már tizezer példányban forog a közönség körében.

Rákóczi csapatbeli újabb honvédről értesít érdeemes történetírónk, Hegyesi Márton. Neve *Popovics István*,

ki mint dobos szolgált a Rákócziak 2-dik századában és most szatócs Nagy-Váradon. Hegyesi leíratta vele visszaemlékezéseit is s beküldötte a Történelmi Lapok számára. Alkalom szerint az érdekesebb részleteket közöljük belőle. Nagyon becses része Popovics irományainak azon Bizonyítvány, melyet Buzgó László „honvéd-őrnagy s a n.-szebeni honvéd-egylet elnöke” részére N.-Szebenben, 1868. február 26-dikán állított ki.

Az „Aranykönyv” 161—168. oldala van mai számunkhoz mellékelve, tartalmazza a következők gyűjtéseit és adományait: A kecskeméti jogakadémiai olvasó-kör 2 frt 50 kr. Lázár Mihály Aldobolyról 5 frt. Szabó János Kis Oroszról 1 frt. Az Alföldi Takarékpénztár Debreczenből 1 frt. Rétyi Antos János Abonyból 5 frt. Baranyai Mihály Alsó-Bükrről 30 kr. Kiss Sándor Győrből 1 frt. Harmancsok György Soóvárról 5 frt. A városhidvégi ev. ref. egyház 5 frt 12 kr. Gyurász József Makóról 5 frt. Ifj. Czékus István Berzétén 1 frt 20 kr. Filó Lajos ev. ref. lelkész Nagy-Kőrösről 5 frt. Raffai Domokos unit. esperes Uj-Székelről 1 frt. Galántai körjegyző 3 frt. Tornaalja mezőváros elöljárósága 5 frt. A tollósi (Pozsonymegye) körjegyző 50 kr. Krupiczter Alajos r. kath. lelk. Vilmányról 50 kr. Simák István körjegyző Napkoron Szabolcs-megye 60 kr. Kéký László körjegyző Nyir-Bogátról 2 frt Tisza-Bura község jegyzője 2 frt 20 kr. Gyárfás Albert ref. lelkész Bethlenből 2 frt 20 kr. Gatter Jakab pészaki jegyző Torontálmegye 5 frt. Herczeg József n.-szátyói Biharmegyei körjegyző 1 frt 50 kr. Szüts Károly verebi (Fejérmegye) körjegyző 1 frt. Filep László marosszentgyörgyi körjegyző 5 frt. Aprily Ferencz süttöi körjegyző 40 kr. Lafluer Péter lászáröldi körjegyző torontálmegye 50 kr. Molecz Zsiga verbói körjegyző 5 frt. Gyulai Ödön községi jegyző Dedréről 5 frt 50 kr. Majós Ferencz thassi (szabolcs-megye) körjegyző 2 frt. Ezekért a múzeum ez uton is hálás köszönetét nyilvánítja.

Kérdés. A biharmegyei 27. zászlóalj 3-dik századába mint tizedes, előbb *Böhm* később *Gál Sándor* vezénylete alatt Maros-Vásárhelyről szolgáltam. Ha a t. olvasók közül valaki emlékeznek e szolgálatomra: szíveskednék engem egy lev. lapon értesíteni, hogy annak alapján magam igazolhassam. Bethlen, 1893. július 24. *Bartha János*, 48-49-beli honvéd-tizedes. (Szolnok-Dobokam) (E sorokat lapunk barátja: *Nagy Károly* bethleni telekkönyvvezető ajánlata folytán sziveségből közöljük.)

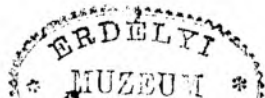
A kolozsvári honvédegyelet közgyűléséről szóló tudósítást a borítékon találják olvasóink.

Szemle.

„*Komárom hőse*” című mű dr. Vajda Emil székeljudvarhelyi főreálisk. tanár, lapunk kiváló munkatársa ki „Kossuth L. élet- és jellemrajza” című becses művével iróink között állást foglalt el egyszerre, jófogal egy új művel gazdagította irodalmunkat. A Franklin-társulat kiadásában a napokban került ki sajtó alól: „*Komárom hőse*” cz. mű, melyben Klapka György élete és a szabadságharcban való szereplése van feltüntetve.

„*Görgei Arthur* és a budavári honvédszobor.” Hegyesi Mártontól a Nagy-Váradon megjelenő Szabadság című lap 128. sz. Lapunk múlt számában közölt „*A szegény honvédek érdekében a magyar nőkhöz*” című cikket lapunkból átvette az: Ellenzék jul. 20. sz. Nagybánya és Vidéke jul. 23. sz. Magyar Nemzetőr jul. 23. sz. Magyar Néplap (Délmagyarország) jul. 23. sz. Déva és Vidéke jul. 23. sz. Bácskai Ellenőr jul. 23. sz. A Mi Otthonunk f. é. 32 sz. Brassó 82. száma „1848—49. orosz hadjárat.” Lichutin M. D orosz tiszt naplójából. Ford. Podhorszky Lajos. Fővárosi Lapok 1893. jul. 30. aug 6. száma. Hora és társának elfogatása. Románból Kovács Gyárfás. Aranyos-Vidék aug. 6.

Vasvári Pál halála napja (lapunkból Gyarmathy Zsigmondnétől.) Aschermann Vendrei Ferenczről „*A nép zászlója*” jul. 27 sz

Ugyszintén az erdélyi nők koszoruját, *Végh Bertalan* ezredes helyezte a szoborra. A közgyűlés köszönetet szavazott mindkét férfinak a koszoruk felvitelére, átadása körüli fáradozásáért.

Jelenti Inczedy elnök, hogy az alapszabályokat a miniszter megerősítette.

A nyugdíjazás ügye folyamatban van. Előadja, hogy a nyugdíj k emeltettek és előlegesen adatnak ki.

Felolvassa ezután Inczedy azoknak a tagoknak a neveit, a kik az együletben nyugdíjat élveznek. A névsor melyet felolvasott, hosszú sorozatot tett ki. Nehányan a felolvasottak közül már *nincsenek is az élők között.*

A felolvasás után a segélyezés és honvéd igazolás ügye beszéltetett meg. Felolvassák erre vonatkozólag az érvényben levő szabályokat és a központi leiratot.

Ezután Inczedy Sámuel ezredes elnöknek, ki *ki'encz* éven keresztül teljes odaadással, fennakadás nélkül vezette a honvédségügyet, a jóformán egyedül teljesített munkán kívül tetemes *anyagi áldozatot* is hozva az ügynek; éljenzés mellett elismerést és köszönetet szavaztak s egyhangu lelkesedés mellett megválasztották őt az egyület tiszteletbeli elnökének.

A választások így történtek: Tiszteletbeli elnök: Inczedy Sámuel Elnök: Szabó Sámuel. Választmányi tagok: Albach Géza, Végh Bertalan, Szigethy Miklós, Finály Henrik, Nedoroszték János, Mamitza János, Biró József, Münster Ede, Czako József, Kelemen Márton, Spaller Károly, Szucsáky Imre Póttagok: Nagy Lajos és Bay József Alelnök és pénztárnok választása saját kebeléből a választmányra bízott.

Választások után Inczedy Sámuel a tagok éljenzése által követve köszönte meg a kitüntetést, a figyelmet, melyben őt részesítették.

A jelenlevő új választmányi tagokat azután felhívta az elnök, hogy a következő nap, vasárnap d. e. 11 órakor alakuló gyűlést tartsanak, szívére kötötte, a honvédbajtársak segélyezése érdekében a lelkesedéstől áthatott munkát.

A gyűlés az elnököt éltetve, 7 órakor eloszlott.

Jelen voltak a gyűlésen a következők:

Inczedy Sámuel elnök, Nagy Lajos, Szabó Samu tanárok, Demeter Zsigmond, Nagy János, Boda József, Orosz Dániel, ifj. Boldizsár József, Bogdánffy Sándor, Antal György, Münster Ede, Szucsáky Imre, Schütz Sándor, Urlaky Péter, Spaller József, Hory Béla, Kuzskó István, Sikó Árpád, Takács András, Halászy János, Spaller Károly, Tóth Mihály, Borbély Mihály, Roediger Ármin, Gurnisevitz Kelemen, Nedoroszték János, Kömőcsy József, Huszti János, Lőrincz János, Sándor János, Biró József, Stark Lajos, Bay János, Kászonyi Géza, Mester József, Mamitza János, Pap István stb.

A **kolozsmegyei és kolozsvári egyesült honvédegyület** választmányja jul. 23-án délelőtt 11 órakor gyűlést tartottak Alelnökké választották *Végh Bertalan* ezredest, akadályoztatása esetére Nagy Lajos tanárt. Pénztárnokká *Mamitza Jánost*. Elhatározták, hogy minden vasárnap d. e. 11--12 órr közt gyűlést fognak a honvéd segélyezési ügyben tartani az iparosok főtéri palotájának emeleti részében.

Irgalmas nővérek által vezetett tan- és leánynevelő-intézet van kitűnő berendezés és gondozás mellett Szatmármegyének legkiecsőbb és legegészségesebb fekvésű pontján, Felső-bánya sz. kir. városában. Jó családbeli leánygyermeknek kitűnő szellemi és testi nevelést, gondos felügyeletet, szakszerű oktatást jeles tanerőktől és házias ellátást nyernek. Növendékek 6 éves koruktól vétetnek fel és hat osztályon keresztül képezik őket. A növendékek felvétele szept. 1-8-ig történik. Egy növendékért tíz hónapra teljes ellátásért és a kötelező tantárgyakban tanításért 150 frtot kell fizetni. Zongora, francia, német nyelv, táncz, gép- és ruha-varrásért külön, nagyon mérsékelt díjat fizetnek a szülők. Az inté-

zetbe a növendékekre a legnagyobb gondot és figyelmet fordítják. Az intézet székhelye, Felső-bánya, posta- és táviró-állomással bir. Vasút-állomás onnan ³ 4 órára, Nagy-Bányán van. Intézeti értesítőt, mely a részletekre nézve bővebben tájékoztat, az intézeti előjáráságtól Felső-bányán, vagy pedig Kuzskó Istvántól, a Történelmi Lapok szerkesztőjétől, Kolozsvárt, (orsz. ereklye-muzeum) lehet szerezni.

A kiadóhivatal vezetése. Értesítjük lapunk összes barátait, hogy a kiadóhivatal vezetése, a lap alapításával és a kezdet nehézségeivel járó úttörő munka után, az ideiglenes és koronkint változott igazgatás alól **állandó és rendszeres** vezetés alá jutott. Az átmenettel kapcsolatosan a jelen és jövő számnál netán felmerülő kisebb zavar vagy tévedésért előre is elnézést kérve, kérjük lapunk barátait, szíveskedjenek minden késedelemről, za varról vagy hiányról a kiadóhivatalt értesíteni, s az a felszólalásokat haladéktalanul orvosolni fogja. Elmaradt számok reklamálását kérjük 14 napon belül tenni. Együttal értesítjük előfizetőinket arról is, hogy a lap könyveinek átvételével kapcsolatosan minden előfizető részére a teljesített fizetésekről és a netáni hátralékokról számlakönyvi kivonatot küld a kiadóhivatal és pedig a kolozsvári t. előfizetőknek a jelen számmal egyidejűleg, a tavolabb lakóknak pedig aug. hó folyamán. Kéretnek lapunk t. barátai arra, hogy a miut kézhez veszik az értesítéseket, szíveskedjenek a netáni hátralékokat kiegyenlíteni, hogy a lap kiállítását költségeinek fedezésénél fennakadás ne merüljön fel, mert az előfizetési díj a szegényebb bajtársak kedvéért mérsékelt összegre tétett, s az kizárólag a lap nyomdai kiállítására és szétküldésére fordíttatik.

Kiváló tisztelettel
a kiadó-hivatal.

Az Erzsébet-szálloda, Kolozsvárt, a Hid-utczában

a kor igényeinek megfelelően van berendezve, vidékről ide szállók a legkényelmesebb elhelyezést találnak. Vendégeket meglepi a szálloda kitűnő konyhája, hol példány-szerű tisztság uralkodik, s honnan **háziisan** készült s a legizletesebb ételek kerülnek az asztalra. Ételeit kitűnő voltuknál fogva nem csak a szálló vendégek, hanem a szolid árban jól étkezni szerető kolozsvári közönség is nagy számban hordatja házhoz is és nagyon kedveli.

CZETZ PETER

első és legnagyobb temetkezési intézete egész Erdélyben Kolozsvárt.

Belközép-utca, Minorita-templom épülete.

Helybeli és vidéki temetések egy árban számít.

Az 1848-49-iki hírlapok.

(Hiányzó és felesleges példányok hirdetése.)

A kolozsvári orsz. erekye-muzeumban a szabadságharczi időben megjelent hírlapok rendezés alá vétettek. Az egyes lapok hiányzó számainak kiegészítésére fölkérjük az érdeklődő közönséget, hogy ez által muzeumunk teljes évfolyamok birtokába juthasson s a nagy napok emlékeif ez úton is megőrizhesse az utókor számára. Muzeumunk a kiegészítést, mint adományt hálával fogadja, és esetleg az egyes beküldött számokért készségesen megküldi a duplumok bármelyik számát, avagy kívánatra kabinet nagyságu vagy ennél nagyobb történelmi képeket.

„Közlöny“ 1848. évfolyamából hiányzik: a 176. 177. 179.

Duplum: 16. 17. 18. 24. 26-tól 45-ig, 47-től 90-ig, 91. 93. 95-től 109-ig, 11-től 115-ig, 116. 119. 143. 144. 159. 160. 163. 167. 170. 171. 178. 180. 182. 185. 190-től 192-ig, 194-től 202-ig.

„Közlöny“ 1849. évfolyamából hiányzik: a 13. 146. 147. 149. 151. 153. 156. 159. 161-től a lap megszűntéig.

Duplum: 11. 15. 41-től 45-ig, 47. 49-től 57-ig, 59. 60. 62. 63. 65. 66. 68-tól 76-ig, 80. 81. 83. 84. 88. 89. 90. 92-től 96-ig, 98. 99. 103-tól 108-ig, 111-től 116-ig, 118-tól 123-ig, 126-tól 130-ig, 143.

„Alföldi Hírlap“ 1849. évfolyamából hiányzik: 1-től—9-ig, 12. 14. 16. 17. 18. 19. 21. 22. 25. 26. 29. 30. 31. 32-től 36-ig, 37-től—39-ig, 42. 47-től—50-ig, 51-től 54-ig, 65. 66. a lap megszűntéig. Duplum: 41. 43. 62. 60. 44. 64.

„Ellenőr“ 1848. évfolyamából: 5 33-tól 44-ig, 45-től 52-ig, 54-től 59-ig, 61 63 tól a lap megszűnt.

Duplum: 2. 32. 33. 45.

„Erdélyi Híradó“ 1848. évfolyamából: 1—337-ig, 338-tól 345-ig, 347-től végig hiányzik.

„Esti Lapok“ 1849. évfolyamából: 4. 6. 10. 32. 41. 67. 72. 74. sz. kívül mind.

„Életrajzok“ 1848. évfolyam 21. 22. számon kívül mind hiányzik.

„Gemeinnützige Blätter“ 1848. évfolyam 27-ik számon kívül mind hiányzik.

„Honvéd“ 1849. évfolyamából hiányzik: 1. 162. 180. 183. 197. 198. 199-től végig.

Duplum: 2-től 12-ig, 13-tól 150-ig, 151. 152. 153. 172. 173. 174. 184. 190.

„Hadi Lapok“ (megjelenve Csik-Szeredában) 7. számon kívül a többiek hiányoznak.

„Jelenkor“ 1848. évfolyamából hiányzik: 4—46-ig, 50—71-ig, 75-től végig hiányzik.

„Jövő“ 1848-ik évfolyamból: 1. 5—11-ig, 13—19-ig, 21—25-ig, 26-tól végig.

„Kossuth hírlapja“ 1848-ik évfolyamából hiányzik: a 9. 10. 11. 15. 16. 17. 21. 22. 23. 25. 26. 27. 28. 30. 31. 32. 34-től a 79-ig, 81. 82. 86-tól 120-ig, 122. 124. 125. 128. 129. 131. 133. 135. 137. 140. 141. Duplum: 120. 127. 132. 142. 147.

„Kolozsvári Lap“ 1849. évf. 1. 2. 5. 9. 7. 8. 9. 10. 11. 12 és 13.

„Kolozsvári Híradó“ 1848. évfolyamából:

1. 2. 3. 7. 11. 12. 18. 21. 28. 30. 31—35-ig, 36—54-ig, 56—77-ig, 79-től végig hiányzik.

„Komáromi Értesítő“ 1849. év folyamából hiányzik: -tól 40-ig, 40-től végig: Datum 3.

„Komáromi Lapok“ 1849. évf. 1. 2. 3. 4-től 12-ig, 13. 14. 15. 16. 18-tól végig hiányzik.

„Kronstädter Zeitung“ 1849. évfolyamából hiányzik: 1—5 ig; 19. 26. 29. 30. 31—40-ig, 45. 46. 49—66-ig; 68 tól a lap megszűntéig.

„Közársasági Lapok“ 1848 évf.: 3-tól végig.

„Márctius tizenötödike“ 1848. évfolyamból hiányzik: 1—40-ig, 41. 89. 93—196-ig, 198. 200. 201. 203. 206. 207. 209. 210. 215. 218. 219. 221. 226. 231. 233, 237, 240. 244. 246.

Duplum: 58. 63. 72. 81. 225. 233.

„Márctius tizenötödike“ 1849. évfolyamból: 1—44 ig, 46—58-ig, 60—67-ig, 68—81-ig, 82. 83. 86-tól végig

„Munkások Ujsága“ 1848. évf.-ből a 21-ik számon kívül mind hiányzik.

„Népbarátja“ 1848. évf. egészen hiányzik. — 1849. évf. 1. 7. 11. 12. 13. 15-től végig hiányzik.

„Nép Elem“ 1848. évfolyamából: 2-től végig hiányzik.

„Nemzeti“ (politikai hírlap) 1848. évfolyamból hiányzik: 1-től—48-ig 57. 58. 62. 79. 80. 81. 83. 85. 87. 88.

90. 92. 119. 120. 130. 132-től a lap megszűntéig.

„Pesti Hírlap“ 1848. évfolyamából: 1. 3. 10.

12. 16. 27. 33. 55. 56. 57. 62. 63. 64. 68. 69. 75. 77. 84. 82. 86. 92. 96. 171-ig, 177. 181.

190—194-ig, 196. 197. 198. 200-tól 208-ig, 210. 211-től 217-ig 218-tól 228-ig, 229 tól 248-ig, 249.

251—272-ig, 1849. év 274-től 310 ig, 312-től 329-ig, 331. 333-tól végig. Duplum: 22. 34. 37-től 46-ig, 66. 95. 184.

„Respublica“ 1849. évf. hiányzik 2. 3. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 17-től a lap megszűntéig.

„Szabadság“ 1849. évfolyamából a 12. számtól mind hiányzik. Datum 9. 12.

„Társalkodó“ 1848. évfolyamból: 1. szám: 3-tól—15-ig, 17—23-ig, 27-től a lap megszűntéig.

„Der Siebenbürger Bote“ 1848. évfolyamából: 1—3-ig, 5—13-ig, 18—82-ig. 83. 84. 85. 86. 88. 89. 132. 133. 138 tól végig. Duplum: 135.

„Der Siebenbürger Bote“ 1849. évfolyamból: 2—6-ig, 7—15-ig, 16. 17. 20. 21. 28. 29. 32—38-ig, 40. 41. 44. 46. 47. 50—55-ig, 58—61-ig, 63. 67—87-ig, 88—95-ig, 100. 111. 117. 130. 137—139-ig, 141—153-ig, 161. 165—167-ig, 175—180-ig, 181-től végig hiányzik Duplum: 22. 28. 31. 108. 116. 118. 125. 134. 162.

„Siebenbürger Wochenblatt“ 1849. évfolyam a 22. számon kívül mind hiányzik.

„Transilvania“ 1848. évfolyamából: 1—70-ig, 73. 82, 83. 84. 85. 92. 93. 95. 97. 98, 99. 101-től végig hiányzik.